

Divisio *Magnoliophyta* — rostliny krytosemenné

Classis *Magnoliopsida* — rostliny dvouděložné

Ordo *Magnoliales* — šácholanotvaré

26. *Magnoliaceae* JUSS. — šácholanovitě*)

Lit.: DANDY J. E. (1927): The genera of the Magnoliaceae. Kew Bull. 1927: 257—264. — CANRIGHT J. E. (1955): The comparative morphology and relationships of the Magnoliaceae. J. Arnold Arbor. 36: 120—140.

Opadavé dřeviny. Listy střídavé, jednoduché, celistvé nebo členěné, s opadavými palisty. Květy jednotlivé, velké, oboupohlavné, květní lůžko prodloužené, květní obal nerozlišený nebo rozlišený v kalich a korunu; tyčinek mnoho, široké, s dlouhými prašníky; pestíky četné, ve šroubovici, na okraji neúplně srostlé; čnělka krátká, přecházející ve sbíhavou bliznu; v semeníku 1—2 dvouobalná, anatropická vajíčka. Plody měchýřky nebo nažky, skládající souplodí, připomínající šiškou. Semena velká, s bohatým endospermem a malým zárodkem. — 12 rodů (asi 200 druhů) rozšířených ve v. a jv. Asii, jv. části Severní Ameriky, přes Střední Ameriku až do Brazílie.

Poznámka: Všechny druhy se pěstují jako okrasné rostliny v parcích a zahradách. Obsahují isochinolinové alkaloidy, zvl. aporfinového typu, např. magnoflorin (*Magnolia*) nebo liriioferin (*Liriodendron*), dále charakteristické lignany (ná vaznost výskytu lignanů u nahosemenných).

- 1a Listy celistvé, na vrcholu zašpičatělé; plody měchýřky 1. *Magnolia*
b Listy členěné, se 4—6 laloky, na vrcholu uťaté nebo vykrojené; plody nažky 2. *Liriodendron*

1. *Magnolia* L. — šácholan, magnólie

Magnolia LINNAEUS Sp. Pl. 535, 1753.

Lit.: MURRAY E. (1973): *Magnolia* species descriptions. Kalmia 5: 1—17. — SPONBERG S. A. (1974): A tentative key to the cultivated *Magnolias*. Arnoldia 34: 1—11.

Keře nebo stromy s borkou převážně popelavě šedou a hladkou, vzácněji temně hnědou a brázditou; větve s velkými listovými stopami. Pupeny velké, zašpičatělé, s 1—2 šupinami. Listy velké, úzce eliptické, eliptické až obvejčité. Okvětí z 6—18 lístků, tyčinky introrzní. Měchýřky ve vzprámených souplodích. Semena po otevření měchýřků visí na dlouhých poutkách. — Asi 75 druhů v Severní a Střední Americe a jv. Asii.

- 1a Květy se vyvíjejí před rašením listů 2
b Květy se vyvíjejí zároveň s listy nebo později 3
2a Listy velké, 10—20 cm dl., 7—10 cm šir.; květy růžové, zřídka bílé nebo purpurové, okvětních lístků 6—9, asi 4 cm šir. 1. *M. × soulangeana*
b Listy menší, 4—10 cm dl., 3—4 cm šir.; květy bílé, okvětních lístků 12—18, asi 1—2 cm šir. 2. *M. stellata*
3a Květy 5—7 cm v průměru, okvětní lístky ± k sobě přikloněné 3. *M. acuminata*
b Květy 14—16 cm v průměru, okvětní lístky do plochy rozestálé 4. *M. obovata*

1. *Magnolia* × *soulangeana* SOULANGE-BODIN — šácholan Soulangeův, magnólie Soulangeova Tab. 56/3

Magnolia soulangeana SOULANGE-BODIN Ann. Soc. Hort., Paris, 91, 1827.

Keř, zřídka strom, až 5 m vys., s popelavě šedou borkou; letorosty a pupeny zelenavě plstnaté. Listy obvejčité, na vrcholu zpravidla zašpičatělé, na bázi klínovité, kožovité, až 20 cm dl. Květy vzprámené, ca 10 cm dl., okvětních

lístků 6—9, dovnitř květu zahnutých. IV—V. Ff.

2n = 76 (extra fines)

Velmi často pěstovaný šácholan v parcích i soukromých zahradách, vzniklý křížením druhů *M. denudata* DESR. a *M. liliiflora* DESR. Vysoce dekorativní jsou velké květy rozkvétající ještě před listy. Dobře snáší městské ovzduší, vyžaduje však slunné polohy; nejlépe se uplatňuje jako solitéra. U nás poprvé pěstována v r.

*) Zpracovala A. Skalická.

1844 (Praha, Královská obora).

Vzácněji se vysazují kultivary tohoto druhu s okvětními lístky uvnitř bílými, na vnější straně růžovými, na bázi s purpurovými proužky (cv. *Alexandrina*) nebo s okvětními lístky purpurovými na celé vnější straně (cv. *Lennei*).

2. *Magnolia stellata* (SIEB. et ZUCC.) MAXIM. — šácholan hvězdovitý, magnolie hvězdovitá
Tab. 56/2

Magnolia stellata (SIEBOLD et ZUCCARINI) MAXIMOWICZ Bull. Acad. Imp. Sci. Saint-Petersbourg 17: 419, 1872. — Syn.: *Buergeria stellata* SIEB. et ZUCC. Abh. Königl. Bayer. Akad. Wiss. München, cl. math.-phys., 4/2: 186, 1845.

Keř do 4 m vys. Listy úzce eliptické až podlouhle obvejčité, 4—10 cm dl., ca 4 cm šir. Květy čistě bílé, vonné, asi 8 cm v průměru, okvětních lístků 12—18 úzce obvejčitých, rovnovážně odstálých, později nazpět ohnutých. IV—V. Ff.

$2n = 38$ (extra fines)

U nás vysazován pro velmi časně květy. Pomalu rostoucí dřevina, vyžadující chráněné polohy; velmi dekorativní. Původem z horských lesů Japonska. Do Evropy introdukována v r. 1862; do ČSR až v r. 1927 (Průhonice).

3. *Magnolia acuminata* (L.) L. — šácholan zašpičatělý, magnolie zašpičatělá

Magnolia acuminata (LINNAEUS) LINNAEUS Syst. Natur., ed. 10, 2: 1082, 1759. — Syn.: *Magnolia virginiana* L. var. *acuminata* L. Sp. Pl. 536, 1753. — *Tulipastrum americanum* SPACH Hist. Natur. Vég. Phanér. 7: 483, 1839.

Strom až 25 m vys. s borkou temně hnědou a hluboce brázditou. Pupeny 2—3 cm dl., krátce přitiskle chlupaté. Listy 10—25 cm dl., 8—13 cm šir., široce eliptické až obvejčité, na vrcholu zašpičatělé, na podzim se barví zlato-

žlutě. Květy 5—8 cm v průměru, nevonné, žlutozelené, nenápadné, vyvíjející se po listech, se 6—9 okvětními lístky, vnějšími kratšími, nazpět ohnutými, vnitřními vzpřímenými. Souplodí až 7,5 cm dl., za zralosti malinově červená. IV—VI. Ff.

$2n = 76$ (extra fines)

U nás dosti často vysazovaný druh v parcích; vhodný též do uličních stromořadí. Po- chází ze Severní Ameriky, introdukce do Evropy v r. 1736, u nás od r. 1844 (Praha, Královská obora).

4. *Magnolia obovata* THUNB. — šácholan obvej- čitý

Magnolia obovata THUNBERG Trans. Linn. Soc. London 2: 336, 1794. — Syn.: *Magnolia hypoleuca* SIEB. et ZUCC. Abh. Königl. Bayer. Akad. Wiss. München, cl. math.-phys., 4/2: 187, 1845.

U nás větší keř, ve své vlasti strom až 30 m vys. Listy 20—40 cm dl., 15—20 cm šir., obvej- čité, zpravidla nahloučené na koncích větví. Květy 14—18 cm v průměru, okvětních lístků 6—9, rozestálé, bílé, kožovité, vonné. VI. Ff.

$2n = 38$ (extra fines)

V našich parcích dosti často vysazovaná dřevina. Původem z Japonska, v Evropě od r. 1865, v ČSR od r. 1870 (Sychrov).

Poznámka: Další parkový druh u nás pěstovaný je *Magnolia kobus* DC. (šácholan japonský), rozkvétající již v dubnu bílými květy ještě před listy.

Vzácně se vysazuje severoamerická *M. tripe- tala* (L.) L. (š. trojplátečný) s nápadně velkými listy, 30 (—50) cm dl., květy nepříjemně vonící- mi, rozkvétajícími po listech; dále *M. denudata* DESR. (š. olýsalý) s velkými vzpřímenými květy, vonnými, s 9 okvětními lístky, původem z Číny.

2. *Liriodendron* L. — liliovník

Liriodendron LINNAEUS Sp. Pl. 535, 1753.

Stromy s kmeny přímými, s borkou hluboce brázditou. Pupeny krátce stopkaté, smáčklé, kryté 2 velkými vejčitými palisty. Listy střídavé, dlouze řapíkaté, se 4—6 laloky; na vrcholu uťaté nebo vykrojené. Květní obal rozlišen v kalich a korunu, kalich ze 3 lístků, koruna ze 6; tyčinky extrorzní; plodolisty četné, střechovitě se překrývající. Plody dvousemenné nažky, tvořící šišticevitě sou- plodí. — 2 druhy, jeden v Severní Americe, druhý v Číně.

1. *Liriodendron tulipifera* L. — liliovník tulipá- nokvětý
Tab. 56/1

Liriodendron tulipifera LINNAEUS Sp. Pl. 535, 1753.

Strom 30 (—40) m vys. Listy 10—15 cm dl. a ± stejně šir., na obou stranách lysé, řapíky

asi 10 cm dl. Květy zelenožluté s oranžovými proužky, kališní lístky rovnovážně odstálé až nazpět ohnuté, korunní vzpřímené. Souplodí 5—8 cm dl. Nažky křídlaté, asi 3 cm dl., křídlo zašpičatělé, tuhé. VI—VII. Ff.

Tab. 56: 1 *Liriodendron tulipifera*. — 2 *Magnolia stellata*. — 3 *M. × soulangeana*.

